

УДК 630.(5+6)

В. П. КІЧУРА¹, А. В. КІЧУРА^{2*}

**ПРОБЛЕМА ПРОДУКТИВНОСТІ ЛІСОВИХ НАСАДЖЕНЬ КОЛИШНІХ
КОЛЕКТИВНИХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ
ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

1. ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

2. Український науково-дослідний інститут гірського лісівництва ім. П. С. Пастернака

Досліджено продуктивність лісів системи Мінагрополітики України в порівнянні з лісами Держлісагентства України. Продуктивність лісів, підпорядкованих Мінагрополітики в Закарпатській області, в 1,5–2 рази менша, ніж лісів, що перебувають у підпорядкуванні Держлісагентства, а загальний запас на 1 га вкритих лісовою рослинністю земель не відповідає потенційним можливостям лісорослинних умов. Продуктивність лісів області майже не залежить від їхнього розміщення на її території та має спільні риси в лісових насадженнях усіх постійних користувачів Мінагрополітики у межах господарств і груп віку. Зазначено, що низькопродуктивні лісові насадження колишніх колгоспів і радгоспів формувалися під впливом багатьох чинників, серед яких найвпливовішим є рівень організації управління лісогосподарським виробництвом. Проблеми господарювання у досліджуваних лісах та їхньої низької продуктивності потребують всебічного вивчення та вирішення в найближчій перспективі.

К л ю ч о в і с л о в а : господарювання в лісах, лісовпорядкування, продуктивність насаджень, групи віку.

Вступ. Для лісогосподарської науки і практики питання продуктивності лісових насаджень є важливими (Lakyda 1997, Tkach 1999). Продуктивність деревостанів є інтегрованим показником, за яким можна оцінювати рівень ведення лісового господарства (Anuchin 1982, Horoshko & Khomyuk 2000). За приблизно однакових лісорослинних умов рівень господарювання в лісах є вищим на тих лісових ділянках, де продуктивність насаджень є більшою.

Результати досліджень продуктивності лісів концентровано визначені в матеріалах базового й безперервного лісовпорядкування та державного лісового кадастру. За цими великими масивами даних можна здійснити кількісне та якісне оцінювання насаджень як кожної лісової ділянки, так і лісового фонду загалом.

Матеріали лісовпорядкування, затверджені у встановленому порядку, є обов'язковими під час ведення лісового господарства на всій території України незалежно від відомчого підпорядкування лісів (Lisovyy kodeks 1994). Однак, на практиці трапляються випадки, коли підприємства неповною мірою дотримуються вимог проектів лісовпорядкування з організації та розвитку лісового господарства. Наслідки такого недотримання завжди призводять до погіршення стану господарювання в лісах і зменшення їхньої продуктивності.

Мета дослідження полягала у визначенні продуктивності переданих до Держлісагентства лісів Мінагрополітики та наданні загальної оцінки рівня господарювання у них. Основним завданням проведеного дослідження було встановлення напряму ведення лісового господарства переданих лісів на основі аналізу продуктивності.

Матеріали й методи. Об'єктом дослідження вибрано ліси колишніх колективних сільськогосподарських підприємств Закарпатської області, передання котрих до сфери управління Держлісагентства України завершилося у 2016 р. Продуктивність насаджень і лісового фонду загалом досліджували системно, з використанням апробованих у лісовому господарстві та лісовпорядкуванні методик. Застосовували такі методи: лісівничий – для загальної характеристики досліджуваних об'єктів; лісівничо-таксаційний – для визначення показників продуктивності деревостанів, вивчення розподілу насаджень лісового фонду за господарствами, віковими групами та лісоутворювальними породами; метод порівняння – для виявлення подібності чи відмінності показників лісових насаджень підприємств Мінагрополітики та Держлісагентства.

* © В. П. Кічура, А. В. Кічура, 2017

Для дослідження використані дані державного лісового кадастру станом на 2011 р., облікові та проектні показники ВО «Укрдержліспроект», а також дані виробничих і статистичних звітів лісогосподарських підприємств регіону.

Результати та обговорення. Дослідження продуктивності лісів колишніх колгоспів і радгоспів було розпочато у 2014 р. під час вивчення порівняльної характеристики лісів різного відомчого підпорядкування в Перечинському районі (Kichura & Kichura 2015). За даними цих досліджень проаналізовано продуктивність лісових насаджень за середньою величиною загального запасу на 1 га вкритих лісом площ у Перечинському ДСЛГ у порівнянні з ДП «Перечинське ЛГ» (табл. 1).

Таблиця 1

Продуктивність лісових насаджень Перечинського ДСЛГ та ДП «Перечинське ЛГ» за групами віку

Група віку	Середній запас на 1 га вкритих лісом земель, м ³		
	Перечинське ДСЛГ	ДП «Перечинське ЛГ»	Різниця, %
Молодняки	96	122	-21,3
Середньовікові	180	383	-53,0
Пристигли	244	409	-40,3
Стигли й перестійні	211	375	-43,7
Загалом	180	355	-49,3

З аналізу даних табл. 1 видно, що продуктивність лісових насаджень Перечинського ДСЛГ у порівнянні з насадженнями ДП «Перечинське ЛГ» загалом є майже у 2 рази нижчою. Найменшу різницю в продуктивності визначено для вікової групи молодняків (-21,3 %), а найбільшу – для середньовікових насаджень (-53,0 %).

Аналіз продуктивності лісових насаджень у СЛАП «Іршаваагроліс» у порівнянні з ДП «Довжанське ЛМГ» (табл. 2) вказує на ще більшу різницю продуктивності насаджень колишніх колективних сільськогосподарських підприємств і насаджень підприємства системи Держлісагентства. Прослідковується виразно виявлене зростання різниці продуктивності від молодняків (-6,4 %) до стиглих і перестійних насаджень (-68,8 %). Якщо в молодняках запаси на 1 га є майже однаковими, то в стиглих і перестійних насадженнях у СЛАП «Іршаваагроліс» вони є в 3,2 разу меншими, ніж у ДП «Довжанське ЛМГ».

Таблиця 2

Продуктивність лісових насаджень СЛАП «Іршаваагроліс» та ДП «Довжанське ЛМГ» за групами віку

Група віку	Середній запас на 1 га вкритих лісом земель, м ³		
	СЛАП «Іршаваагроліс»	ДП «Довжанське ЛМГ»	Різниця, %
Молодняки	116	124	-6,4
Середньовікові	197	425	-53,6
Пристигли	180	474	-62,0
Стигли й перестійні	133	427	-68,8
Загалом	174	381	-54,3

Усі ліси СЛАП «Іршаваагроліс» (вкрита лісовою рослинністю площа – понад 16 тис. га) передано до сфери управління Держлісагентства. Площа переданих лісів є значною, а продуктивність насаджень – низькою. З огляду на це, перед лісівниками постає складне завдання підвищення продуктивності переданих лісів, для виконання якого необхідні науковий супровід, виконання базового й безперервного лісовпорядкування та проведення необхідних лісогосподарських заходів.

Результати досліджень вказують, що продуктивність лісових насаджень Перечинського ДСЛГ та СЛАП «Іршаваагроліс» є набагато меншою, ніж у лісах підприємств Держлісагентства, що ростуть у тих самих лісорослинних умовах. З іншого боку, ці два підприємства охоплюють лише частину площ переданих насаджень (близько 22 тис. га). Загалом упродовж останнього часу до найближчих за територіальним розміщенням

підприємств Держлісагентства передано понад 80 тис. га таких лісів. Тому дослідження продуктивності переданих лісових насаджень було поширено на всю територію басейнів річок Уж і Латориця. Площа лісів, що перебували в підпорядкуванні Мінагрополітики, у цих басейнах, становить близько 32 тис. га.

Для отримання характеристики лісових насаджень басейнів річок Уж і Латориця попередньо було проаналізовано розподіл їхніх площ і запасів у межах постійних користувачів за господарствами, групами віку, типами лісу, лісоутворювальними породами, бонітетами та повнотами (за даними державного лісового кадастру (2011 р.), матеріалами базового лісовпорядкування останнього ревізійного періоду).

Аналіз даних розподілу загалом вказує на ідентичність лісорослинних умов у лісах Держлісагентства та Мінагрополітики (табл. 3 і 4). Досліджувані ліси є близькими за породним складом, типологічною та віковою структурою (Parpan & Kichura 2015). Водночас, як свідчать дані державного лісового кадастру 2011 р., показники бонітету і повноти деревостанів у лісах Мінагрополітики є нижчими. За видовим складом деревостани в басейнах обох річок і в межах кожного користувача земель лісового фонду репрезентовані переважно твердолистяними породами: буком лісовим (*Fagus sylvatica* L.), грабом звичайним (*Carpinus betulus* L.), дубом звичайним (*Quercus robur* L.), ясенем звичайним (*Fraxinus excelsior* L.), кленом гостролистим (*Acer platanoides* L.).

Таблиця 3

Розподіл площ і запасів вкритих лісовою рослинністю земель основних постійних користувачів у басейні річки Уж за господарствами (лісоутворювальними породами) та групами віку

Господарство (лісоутворювальні породи)	Постійний користувач	Площа (чисельник, га) і запаси вкритих лісовою рослинністю земель (знаменник, тис. м ³)				
		Молодняки	Середньовікові	Пристиглі	Стиглі й перестиглі	Загалом
Хвойне (ялина, сосна, ялиця, модрина)	Держлісагентство	<u>2158,4</u> 284,91	<u>1298,1</u> 507,26	<u>1235,0</u> 448,07	<u>1509,2</u> 640,53	<u>6200,7</u> 1880,77
	Мінагрополітики	<u>228,3</u> 33,33	<u>208,9</u> 58,15	<u>3,7</u> 0,98	<u>13,7</u> 4,70	<u>454,6</u> 97,16
Твердолистяне (бук, дуб, граб, ясен, клен)	Держлісагентство	<u>5430,4</u> 709,64	<u>34337,2</u> 13177,82	<u>7021,1</u> 2905,30	<u>9990,6</u> 3914,11	<u>56779,3</u> 20706,87
	Мінагрополітики	<u>933,4</u> 97,45	<u>7735,8</u> 1619,63	<u>1426,3</u> 389,13	<u>919,8</u> 243,29	<u>11015,3</u> 2349,50
М'яколистяне (береза, вільха, осика)	Держлісагентство	<u>136,5</u> 4,90	<u>375,5</u> 53,74	<u>72,7</u> 12,72	<u>42,2</u> 9,55	<u>626,9</u> 80,91
	Мінагрополітики	<u>44,1</u> 2,85	<u>2232,2</u> 235,44	<u>577,4</u> 68,89	<u>189,6</u> 27,45	<u>3043,3</u> 334,63
Інші деревні породи (каштан, горіх, псевдотсуга, яблуня, вишня)	Держлісагентство	<u>532,4</u> 86,12	<u>108,4</u> 54,35	<u>22,5</u> 15,95	<u>40,3</u> 11,84	<u>703,6</u> 168,26
	Мінагрополітики	–	<u>1,4</u> 0,24	–	–	<u>1,4</u> 0,24
Загалом:		<u>9463,5</u> 1219,20	<u>46297,5</u> 15706,63	<u>10358,7</u> 3841,04	<u>12705,4</u> 4851,47	<u>78825,1</u> 25618,34
Держлісагентство		<u>8257,7</u> 1085,57	<u>36119,2</u> 13793,17	<u>8351,3</u> 3382,04	<u>11582,3</u> 4576,03	<u>64310,5</u> 22836,81
Мінагрополітики		<u>1205,8</u> 133,63	<u>10178,3</u> 1913,46	<u>2007,4</u> 459,00	<u>1123,1</u> 275,44	<u>14514,6</u> 2781,53

Розподіл площ і запасів вкритих лісовою рослинністю земель основних постійних користувачів у басейні річки Латориця за господарствами (лісоутворювальними породами) та групами віку

Господарство (лісоутворювальні породи)	Постійний користувач	Площа (чисельник, га) і запаси вкритих лісовою рослинністю земель (знаменник, тис. м ³)				
		Молодняки	Середньовікові	Пристиглі	Стиглі й перестиглі	Загалом
Хвойне (ялина, сосна, ялиця, модрина)	Держлісагентство	<u>948,6</u> 101,66	<u>1023,7</u> 281,73	<u>884,0</u> 347,79	<u>2261,2</u> 1051,01	<u>5117,5</u> 1782,19
	Мінагрополітики	<u>458,8</u> 78,62	<u>1230,8</u> 328,48	<u>184,1</u> 57,18	<u>49,1</u> 21,59	<u>1922,8</u> 485,87
Твердолистяне (бук, дуб, граб, ясен, клен)	Держлісагентство	<u>10814,2</u> 992,80	<u>51687,9</u> 19314,40	<u>9451,1</u> 3939,59	<u>17125,7</u> 6716,34	<u>89078,9</u> 30963,13
	Мінагрополітики	<u>1659,1</u> 161,50	<u>9692,4</u> 2318,68	<u>1221,0</u> 346,10	<u>1387,6</u> 378,05	<u>13960,1</u> 3204,33
М'яколистяне (береза, вільха, осика)	Держлісагентство	<u>105,0</u> 4,61	<u>479,8</u> 68,71	<u>111,4</u> 26,47	<u>210,6</u> 82,85	<u>906,8</u> 182,64
	Мінагрополітики	<u>236,3</u> 18,77	<u>644,8</u> 87,27	<u>348,3</u> 36,09	<u>139,6</u> 19,86	<u>1369,0</u> 161,99
Інші деревні породи (каштан, горіх, псевдотсуга, яблуня, вишня)	Держлісагентство	<u>41,7</u> 7,75	<u>512,9</u> 86,46	<u>146,3</u> 46,46	<u>578,3</u> 244,03	<u>1279,2</u> 384,70
	Мінагрополітики	<u>3,3</u> 0,34	<u>20,2</u> 3,93	<u>0,4</u> 0,08	–	<u>23,9</u> 4,35
Загалом:		<u>14267,0</u> 1366,05	<u>65292,5</u> 22489,66	<u>12346,6</u> 4799,76	<u>21752,1</u> 8513,73	<u>113658,2</u> 37169,20
Держлісагентство		<u>11909,5</u> 1106,82	<u>53704,3</u> 19751,30	<u>10592,8</u> 4360,31	<u>20175,8</u> 8094,23	<u>96382,4</u> 33312,66
Мінагрополітики		<u>2357,5</u> 259,23	<u>11588,2</u> 2738,36	<u>1753,8</u> 439,45	<u>1576,3</u> 419,50	<u>17275,8</u> 3856,54

Найбільшою є площа насаджень із переважанням у складі бука лісового. У розповсюджених тут вологих або свіжих бучинах і суббучинах для окремих лісгосподарських підприємств як Держлісагентства, так і Мінагрополітики вона старовить від 65 до 90 % вкритих лісовою рослинністю земель. Хвойне господарство в басейнах річок Уж і Латориця займає малі площі (3–12 % вкритих лісовою рослинністю земель в окремих підприємствах). Основні лісоутворювальні породи хвойного господарства – ялина європейська (*Picea abies* L.), сосна звичайна (*Pinus sylvestris* L.), ялиця біла (*Abies alba* Mill.), модрина європейська (*Larix decidua* Mill.). Найбільшою є площа насаджень із переважанням у складі ялини європейської. Малу площу лісового покриву басейнів Ужа і Латориці займають насадження м'яколистяних порід (в окремих підприємствах – від 1 до 21 % вкритих лісовою рослинністю земель). Серед порід м'яколистяного господарства у складі насаджень переважають береза повисла (*Betula pendula* Roth.), вільха чорна (*Alnus glutinosa* Gaerth.), осика (*Populus tremula* L.). Трапляються тополі (*Populus* L.) та деревоподібні верби (*Salix* L.). Інші породи репрезентовані на менше ніж 2 % площі вкритих лісовою рослинністю земель.

Аналіз даних табл. 5 наочно підтверджує подібність розподілу площ насаджень у лісах Держлісагентства й Мінагрополітики за породним складом (господарствами) як загалом, так

і в межах груп віку. На твердолистяне господарство, де в складі насаджень домінує бук лісовий, у середньому припадає 75–90 % площі вкритих лісовою рослинністю земель, що свідчить про типологічно спрямоване ведення лісового господарства (у лісовому фонді переважають бучини і суббучини).

Таблиця 5

Розподіл площ вкритих лісовою рослинністю земель басейнів річок Уж і Латориця за господарствами (Держлісагентство/Мінагрополітики), %

Господарство	Молодняки	Середньовікові	Пристигли	Стигли й перестійні	Загалом
Басейн р. Уж					
Хвойне	26,1/18,9	3,6/2,1	14,8/0,2	13,0/1,2	9,6/3,1
Твердолистяне	65,8/77,4	95,1/76,0	84,1/71,0	86,3/81,9	88,3/75,9
М'яколистяне	1,7/3,7	1,0/21,9	0,9/28,8	0,4/16,9	1,0/21,0
Інші деревні породи	6,4/-	0,3/-	0,2/-	0,3/-	1,1/-
Загалом	100,0/100,0	100,0/100,0	100,0/100,0	100,0/100,0	100,0/100,0
Басейн р. Латориця					
Хвойне	8,0/19,5	1,9/10,6	8,3/10,5	11,2/3,1	5,3/11,1
Твердолистяне	90,8/70,4	96,2/83,6	89,2/69,6	84,9/88,0	92,5/80,8
М'яколистяне	0,9/10,0	0,9/5,6	1,1/19,9	1,0/8,9	0,9/8,0
Інші деревні породи	0,3/0,1	1,0/0,2	1,4/-	2,9/-	1,3/0,1
Загалом	100,0/100,0	100,0/100,0	100,0/100,0	100,0/100,0	100,0/100,0

Вікова структура насаджень лісового покриву басейнів річок Уж і Латориця є майже однаковою та близькою до вікової структури насаджень усього лісового фонду Закарпатської області (табл. 6).

Таблиця 6

Розподіл площ вкритих лісовою рослинністю земель басейнів річок Уж і Латориця за групами віку (Держлісагентство/Мінагрополітики), %

Господарство	Молодняки	Середньовікові	Пристигли	Стигли й перестійні	Загалом
Басейн р. Уж					
Хвойне	34,8/50,2	20,9/46,0	19,9/0,8	24,4/3,0	100,0/100,0
Твердолистяне	9,5/8,5	60,5/70,2	12,4/12,9	17,6/8,4	100,0/100,0
М'яколистяне	21,8/1,5	59,9/73,3	11,6/19,0	6,7/6,2	100,0/100,0
Інші деревні породи	75,7/-	15,4/-	3,2/-	5,7/-	100,0/100,0
Загалом	12,8/8,3	56,2/70,1	13,0/13,8	18,0/7,8	100,0/100,0
Басейн р. Латориця					
Хвойне	18,5/23,9	20,0/64,0	17,3/9,6	44,2/2,5	100,0/100,0
Твердолистяне	12,2/11,9	58,0/69,4	10,6/8,8	19,2/9,9	100,0/100,0
М'яколистяне	11,6/17,3	52,9/47,1	12,3/25,4	23,2/10,2	100,0/100,0
Інші деревні породи	3,3/13,8	40,1/84,5	11,4/1,7	45,2/-	100,0/100,0
Загалом	12,4/13,6	55,7/67,1	11,0/10,2	20,9/9,1	100,0/100,0

Подібність вікової структури лісового фонду (див. табл. 6) найкраще виявлена у межах твердолистяного господарства, площа якого є найбільшою. Це підтверджується загалом для лісового покриву та в межах груп віку, крім стиглих і перестійних насаджень. Площі останніх у балансі вкритих лісовою рослинністю земель для Мінагрополітики є у 2–2,5 разу меншими, ніж для Держлісагентства. Площі стиглих і перестійних насаджень у лісах Мінагрополітики становлять лише 8–10 % від площі вкритих лісовою рослинністю земель. У лісах Держлісагентства цей показник сягає 18–20 %. Зменшення частки стиглих і перестійних насаджень у лісах Мінагрополітики можна пояснити наднормативним лісокористуванням. У хвойному господарстві таке зменшення може бути наслідком повної деградації пошкоджених ялинових деревостанів, які в буковій зоні є похідними.

Детальний аналіз продуктивності за середніми величинами загальних запасів на 1 га вкритих лісовою рослинністю площ виконано за господарствами в межах груп віку свідчить, що продуктивність насаджень підприємств Мінагрополітики загалом є майже на 46 % нижчою, ніж у насадженнях підприємств Держлісагентства (табл. 7).

Таблиця 7

Продуктивність лісових насаджень підприємств Мінагрополітики в порівнянні з підприємствами Держлісагентства в басейні річки Уж

Господарство (лісоутворювальні породи)	Постійний користувач	Середній запас на 1 га вкритих лісом земель, м ³				
		Молодняки	Середньовікові	Пристиглі	Стиглі й перестійні	Загалом
Хвойне (ялина, сосна, ялиця, модрина)	Держлісагентство	132	391	363	424	303
	Мінагрополітики	146	278	265	343	214
Різниця, %		+10,6	-28,9	-27,0	-19,1	-29,4
Твердолистяне (бук, дуб, граб, ясен, клен)	Держлісагентство	131	384	414	392	365
	Мінагрополітики	104	209	273	264	213
Різниця, %		-20,6	-45,6	-34,0	-32,6	-41,6
М'яколистяне (береза, вільха, осика)	Держлісагентство	36	143	175	226	129
	Мінагрополітики	65	105	119	145	110
Різниця, %		+80,5	-26,5	-32,0	-35,8	-14,7
Інші деревні породи	Держлісагентство	162	501	708	294	239
	Мінагрополітики	–	171	–	–	171
Різниця, %		–	-65,9	–	–	-28,5
Загалом	Держлісагентство	132	382	405	395	355
	Мінагрополітики	111	188	229	245	192
	Різниця, %	-15,9	-50,8	-43,5	-38,0	-45,9

Найбільшу різницю в продуктивності виявлено в групі середньовікових насаджень, а найменшу – у молодняках. Показники, близькі до показників продуктивності насаджень загалом, мають деревостани твердолистяного господарства. Різниці продуктивності насаджень підприємств Мінагрополітики та Держлісагентства загалом і для твердолистяного господарства є близькими за величинами. Загалом, прослідковується тенденція до різкого зменшення темпів накопичення запасу на 1 га у середньовікових насадженнях підприємств Мінагрополітики в порівнянні з такими темпами у насадженнях підприємств Держлісагентства. Якщо запас на 1 га середньовікових насаджень підприємств Держлісагентства є в 2,9 разу більшим, ніж у молодняках, то для насаджень підприємств Мінагрополітики – в 1,7 разу. Зменшений при цьому запас на 1 га у середньовікових насадженнях підприємств Мінагрополітики відбивається на продуктивності в подальшому – у пристиглих та стиглих і перестійних деревостанах. За майже однакових запасів на 1 га насаджень у молодняках у наступних групах віку значно зменшується продуктивність деревостанів підприємств Мінагрополітики в порівнянні з лісами Держлісагентства.

Продуктивність лісів Мінагрополітики у басейні річки Латориця є дещо вищою, ніж у басейні річки Уж (табл. 8). Загальний запас на 1 га лісових насаджень у басейні річки Латориця становить 223 м³ проти 192 м³ в басейні річки Уж, тобто є на 16,1 % більшим. Водночас продуктивність лісів підприємств Мінагрополітики в басейні річки Латориця також залишається набагато нижчою в порівнянні з продуктивністю лісів Держлісагентства.

Продуктивність лісових насаджень підприємств Мінагрополітики у порівнянні з підприємствами Держлісагентства в басейні річки Латориця

Господарство (лісоутворювальні породи)	Постійний користувач	Середній запас на 1 га вкритих лісом земель, м ³				
		Молодняки	Середньовікові	Пристиглі	Стиглі й перестиглі	Загалом
Хвойне (ялина, сосна, ялиця, модрина)	Держлісагентство	107	275	393	465	348
	Мінагрополітики	171	267	311	440	253
Різниця, %		+59,8	-2,9	-20,9	-5,4	-27,3
Твердолистяне (бук, дуб, граб, ясен, клен)	Держлісагентство	92	374	417	392	348
	Мінагрополітики	97	239	283	272	230
Різниця, %		+5,4	-36,1	-32,1	-30,6	-33,9
М'яколистяне (береза, вільха, осика)	Держлісагентство	44	143	238	393	201
	Мінагрополітики	79	135	104	142	118
Різниця, %		+79,5	-5,6	-56,3	-63,9	-41,3
Інші деревні породи	Держлісагентство	186	169	318	422	301
	Мінагрополітики	103	195	200	–	182
Різниця, %		-44,6	+15,4	-37,1	–	-39,5
Загалом	Держлісагентство	93	368	412	401	346
	Мінагрополітики	110	236	251	266	223
	Різниця, %	+18,3	-35,9	-39,1	-33,7	-35,5

За величиною загального запасу на 1 га різниця сягає 1,5 разу загалом і в межах вікових груп, крім молодняків, де ця різниця становить 1,2 разу на користь лісів Мінагрополітики. Виявляється близькість величин показників продуктивності та її різниці для насаджень загалом і твердолистяного господарства, яке становить близько 90 % площі вкритих лісовою рослинністю земель. Так само як і в басейні річки Уж, прослідковується значне зменшення темпів накопичення запасу в середньовікових насадженнях підприємств Мінагрополітики у порівнянні з лісами підприємств Держлісагентства. Якщо запас на 1 га середньовікової групи насаджень Держлісагентства в 4 рази перевищує такий у молодняках, то для насаджень Мінагрополітики таке перевищення становить тільки 2,1 разу. Унаслідок цього для лісів Мінагрополітики маємо зменшений запас на 1 га насаджень загалом та в межах усіх груп віку, крім молодняків. Запаси на 1 га насаджень у молодняках для підприємств Держлісагентства і Мінагрополітики є близькими. Спад продуктивності розпочинається з групи віку середньовікових насаджень і триває до віку стиглості.

Таким чином, незалежно від розміщення лісових насаджень, які перебували у сфері управління Мінагрополітики: в басейні річки Уж чи в басейні річки Латориця, в рівнинній, передгірній чи гірській частинах області – їхня продуктивність є значно нижчою у порівнянні з лісовими насадженнями підприємств Держлісагентства. Проблема низької продуктивності досліджуваних лісів має системний характер і виявляється на теренах Закарпаття впродовж останніх 50 років.

Очевидним також є і те, що за однакових лісорослинних умов і чинної нормативно-правової бази з ведення лісового господарства у лісах підприємств Мінагрополітики та Держлісагентства мали б формуватися однакові за продуктивністю деревостани. Та цього не відбувається. Навпаки, результати проведених досліджень свідчать про низьку

продуктивність лісових насаджень підприємств Мінагрополітики, яка не відповідає потенційним можливостям лісорослинних умов і є в рази меншою проти такої лісових насаджень підприємств Держлісагентства.

Основною причиною низької продуктивності лісів Мінагрополітики є недотримання вимог з ведення лісового господарства під час формування деревостанів, неналежна організація управління лісгосподарським виробництвом у підпорядкованих цьому відомству підприємствах лісового господарства. Фактично у цих підприємствах під час господарювання в лісах не повною мірою дотримувалися принципу безперервного та невиснажливого лісокористування. Зазначені проблеми необхідно вирішити у найближчій перспективі.

Висновки. Лісовий фонд колишніх колективних сільськогосподарських підприємств Закарпатської області початковою площею понад 136 тис. га за останні роки внаслідок реформування було передано зі сфери управління Мінагрополітики до Держлісагентства, що може сприяти підвищенню продуктивності переданих лісів.

Продуктивність лісів підприємств Мінагрополітики в області є в 1,5–2 рази меншою від продуктивності у відповідних лісорослинних умовах лісів підприємств, що перебувають у підпорядкуванні Держлісагентства.

Низька продуктивність колишніх агролісів майже не залежить від їхнього розміщення на території області та визначається в лісових насадженнях усіх постійних користувачів Мінагрополітики у межах господарств і груп віку, крім молодняків. Основною причиною низької продуктивності лісів Мінагрополітики є недостатній рівень організації управління лісгосподарським виробництвом упродовж майже півстолітнього періоду.

Найближчим часом необхідно здійснити комплекс заходів, спрямованих на підвищення продуктивності насаджень, а саме: наукове обґрунтування господарювання, проведення базового й безперервного лісовпорядкування та виконання запроектованих лісгосподарських робіт.

ПОСИЛАННЯ – REFERENCES

Anuchin, N. P. 1982. Lesnaya taksatsiya [Forest Mensuration]. Moscow, Lesnaya Promyshlennost, 552 p. (in Russian).

Horoshko, M. P. and Khomyuk, P. H. 2000. Lisova taksatsiya [Forest Mensuration]. Lviv, UkrDLTU, 132 p. (in Ukrainian).

Kichura, V. P. and Kichura, A. V. 2015. Porivnyalna kharakterystyka lisiv riznoho vidomchoho pidporyadkuvannya v Perechynskomu rayoni [Comparative characteristics of forests of different departmental subordination in Perechyn district]. Materialy 69 konferentsiyi profesors'ko-vykladats'koho skladu DVNZ «Uzhhorods'kyi natsional'nyy universytet», sektsiyi: lisivnytstvo, zemlevporyadkuvannya ta kadastr (25–26 lyutoho 2015 roku), p. 75–81 (in Ukrainian).

Lakyda, P. I. 1997. Produktyvnist lisovykh nasadzenh Ukrayiny za komponentamy nadzemnoyi fitomasy [Productivity of forest plantations of Ukraine by components of above-ground phytomass]. Avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya d-r a. s.-h. nauk [Extended abstract of Doctor's dissertation]. Kyiv, 48 p. (in Ukrainian).

Lisovyy kodeks Ukrayiny [Forest Code of Ukraine]. 1994. [Electronic resource]. Postanova Verkhovnoyi Rady Ukrayiny [Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine] dated January 21, 1994 No. 3852-XII. Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny [Information from the Verkhovna Rada of Ukraine], No. 17, Art. 99. Available from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3852-12> (last accessed date 07.02.2017) (in Ukrainian).

Parpan, T. V. and Kichura, N. V. 2015. Stabilizuyuche i protypavodkove znachennya lisovoho pokryvu vodozboriv richok Uzh i Latorytysya [Stabilizing and flood control role of forest cover of the watersheds of the Uzh and Latorica rivers]. Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny [Scientific Bulletin of UNFU], 25.8: 195–202 (in Ukrainian).

Tkach, V. P. 1999. Zaplavni lisy Livoberezhnoyi Ukrayiny ta naukovi osnovy hospodaryuvannya v nykh [Floodplain forests of the Left-Bank of Ukraine and the scientific basis for managing them]. Avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya d-r a. s.-h. nauk [Extended abstract of Doctor's dissertation]. Lviv, 37 p. (in Ukrainian).

Kichura V. P.¹, Kichura A. V.²

THE PROBLEM OF PRODUCTIVITY OF FOREST STANDS OF FORMER COLLECTIVE AGRICULTURAL ENTERPRISES IN TRANSCARPATHIAN REGION

1. Uzhgorod National University

2. Ukrainian Research Institute of Mountain Forestry named after P. S. Pasternak

The productivity of forests has been investigated for stands being within the system of Ministry of Agrarian Policy of Ukraine, compared with forests of the State Forest Resources Agency of Ukraine. In Transcarpathian region, forests of Ministry of Agrarian Policy have low productivity that in terms of total volume stock on 1 hectare of land covered with forest vegetation does not match the potential of forest conditions and is 1.5–2 times less than the productivity of forests that are subordinated to the State Forest Resources Agency. Low productivity of forests studied has systemic nature, it is almost independent of the placement of these forests in the region and appears in forest stands of all regular users of Ministry of Agrarian Policy of Ukraine within economies and age groups. It is indicated that the low productivity forest stands of former state and collective farms were formed under the influence of many factors but the most effective of them is the level of forestry production management organization. It is noted that problems of management in the studied forests and of their low productivity require thorough study and resolving in the short term.

Key words: forest management, forest inventory, forest productivity, age groups.

Кичура В. П.¹, Кичура А. В.²

ПРОБЛЕМА ПРОИЗВОДИТЕЛЬНОСТИ ЛЕСНЫХ НАСАЖДЕНИЙ БЫВШИХ КОЛЛЕКТИВНЫХ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ ЗАКАРПАТСКОЙ ОБЛАСТИ

1. Ужгородский национальный университет

2. Украинский научно-исследовательский институт горного лесоводства им. П. С. Пастернака

Исследована производительность лесов системы Минагрополитики Украины в сравнении с лесами Гослесагентства Украины. Производительность лесов, находящихся в ведении Минагрополитики, в Закарпатской области в 1,5–2 раза меньше, чем лесов, находящихся в ведении Гослесагентства, а общий запас на 1 га покрытых лесной растительностью земель не соответствует потенциальным возможностям лесоростительных условий. Производительность лесов области почти не зависит от их размещения на ее территории и имеет общие черты в лесных насаждениях всех постоянных пользователей Минагрополитики в пределах хозяйств и групп возраста. Отмечено, что низкопроизводительные лесные насаждения бывших колхозов и совхозов формировались под воздействием многих факторов, среди которых наиболее влиятельным является уровень организации управления лесохозяйственным производством. Проблемы хозяйствования в исследуемых лесах и их низкой производительности требуют всестороннего изучения и решения в ближайшей перспективе.

Ключевые слова: хозяйствование в лесах, лесоустройство, производительность насаждений, группы возраста.

E-mail: kichura_a@ukr.net

Одержано редколегією: 09.02.2017